

У гонар князя К. К. Астрожскага (1526 (ці 1524, 1527?) — 1608), славутага грамадскага дзеяча і асветніка

К. Д. Варанько,

вядучы бібліёграф Нацыянальнай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь

У гісторыі Вялікага княства Літоўскага вылучаецца знакаміты магнацкі род буйных землеўладальнікаў Беларусі князёў Астрожскіх, прадстаўнікі якога праславіліся не толькі на палях бітваў, але і на дзяржаўнай службе, былі падзвіжнікамі на духоўнай ніве. З пакалення ў пакаленне ўмацоўвалі Астрожскія праваслаўе, выступалі абаронцамі беларускага і ўкраінскага народаў, клапаціліся пра іх духоўныя патрэбы. Найбольш выразна гэта місія роду Астрожскіх праявілася ў дзейнасці князя Канстанціна (у хрышчэнні Васіля) Канстанцінавіча Астрожскага.

Нарадзіўся К. К. Астрожскі ў старажытным Тураве (па іншых звестках у радавым маёнтку Дубна на Валыні). Яго бацька, Канстанцін Іванавіч Астрожскі, найвышэйшы гетман ВКЛ, быў шырока вядомы як таленавіты палкаводзец. Маці паходзіла з роду слуцкіх князёў Алелькавічаў. К. К. Астрожскі рана застаўся без бацькі, а ў 12 год пасля смерці брата стаў адзіным уладаром вялікай спадчыны, найбагацейшым магнатам ВКЛ. Гонар і багацце роду, шырокія сваяцкія сувязі, грунтоўная адукацыя, а таксама асабісты здольнасці спрыялі хуткаму росту маладога князя на дзяржаўнай службе. Пачынаючы з 1550-х гг. ён — староста ўладзімірскі, маршалак валынскай шляхты,

а з 1559 г. і да канца жыцця — кіеўскі ваявода. Як ваенны дзеяч князь удзельнічаў у баях з татарамі, у Інфлянцкай вайне і іншых ваенных дзеяннях.

К. Астрожскі быў свядомым і глыбока перакананым прыхільнікам праваслаўя, найбольш аўтарытэтным сярод абаронцаў праваслаўнай царквы ў перыяд падрыхтоўкі і заключэння Люблінскай уніі 1569 г. Ён выступаў з крытыкай антыправаслаўных дзеянняў Жыгімонта III, неаднаразова заяўляў пра сваю нязгоду з афіцыйнай палітыкай Рэчы Паспалітай, накіраванай на пашырэнне каталіцкай палітыкі на Беларусі і Украіне. У 1596 г. стаў адным з асноўных свецкіх арганізатараў Берасцейскага праваслаўнага сабора, які праходзіў адначасова з уніяцкім, і катэгарычна асуджаў царкоўную унію. Але К. К. Астрожскі значна адрозніваўся ад многіх магнатаў Рэчы Паспалітай шырыняй і нестандартнасцю сваіх поглядаў, верацярпімасцю. У 1599 г. ён падтрымаў Віленскую канфедэрацыю (палітычны саюз) праваслаўных і рэфарматараў, якія выступалі за мір і згоду паміж абедзвюма канфесіямі і сумесныя дзеянні ў абарону рэлігійнай талерантнасці.

Князь разумеў, што адстойванне і захаванне праваслаўнай веры немагчыма без пастаяннага клопату аб павышэнні

адукаванасці насельніцтва, і ё першую чаргу духавенства. К. К. Астрожскі аказваў пастаянную падтрымку школам пры праваслаўных брацтвах, быў заснавальнікам школ у Тураве і Слуцку, Уладзіміры-Валынскім і Львове. Пад апекай Астрожскага ё яго княжацкай рэзідэнцыі ў Астрогу ё сярэдзіне 1570-х гг. была створана першая на Украіне школа вышэйшага ўзроўню — славяна-грэка-лацінская калегія — Астрожская акадэмія, як называлі яе сучаснікі. Са сцен акадэміі выйшлі многія вядомыя царкоўныя і грамадска-культурныя дзеячы таго часу, пісьменнікі-палемісты, перакладчыкі. У 1578 г. у Астрогу на сродкі князя была заснавана друкарня, куды запрасілі для работы рускага першадрукара Івана Фёдарова. У гэтай друкарні першадрукаром рыхтавалася і выдавалася вучэбная, навучальная і царкоўная літаратура, у тым ліку «Азбука», «Псалтыр» і «Новы Завет» і алфавітна-прадметны паказальнік да апошняга «Кнігазбор рэчаў самых патрэбных». У 1581 г. тут была надрукавана першая ва Усходняй Еўропе поўная Біблія кірылічнага шрыфту, так званая Астрожская біблія. У падрыхтоўцы і рэдагаванні выдання прымаў удзел сам князь. Да нашых дзён дайшло больш за 260 экзэмпляраў Астрожскай бібліі, якія захоўваюцца ў музеях, бібліятэках, архівах Украіны, Расіі, Беларусі, Польшчы, Літвы, Румыніі, Ватыкана, Грэцыі і іншых краін. Вакол акадэміі і друкарні ў Астрогу сфарміраваўся гурток адукаваных людзей, у які ўваходзілі прэзідэнт і паэт А. Рымша, дзяк мясцовай школы Ц. М. Аніч, дыпламат, пісар ВКЛ М. Гарабурда, пера-

кладчык і выдавец В. Суражскі. Сюды часта наведваліся вучоныя грэкі Дзіянісій Палеолог, будучы Канстанцінопальскі патрыярх Кірыл Лукарыс, Патрыяршы Экзарх Нікіфар. Члены гуртка займаліся перакладамі, выконвалі заказы праваслаўных брацтваў, падтрымлівалі соймавыя і іншыя грамадска-палітычныя акцыі, накіраваныя супраць дыскрымінацыі праваслаўнага насельніцтва. Дзейнасць гуртка адукаваных людзей ператварыла Астрог у буйны культурна-асветніцкі цэнтр.

Князь К. К. Астрожскі дажыў да глыбокай старасці. Памёр ён 26 (23?) лютага 1608 г. (па іншых звестках, 21 сакавіка).

У беларускую гісторыю гэты выдатны прадстаўнік слаўтага роду ўвайшоў не толькі сваім паходжаннем, але і сваімі справамі, усёй падзвіжніцкай дзейнасцю на карысць Айчыны. Удзячныя нашчадкі свята ўшаноўваюць памяць К. К. Астрожскага. На радзіме князя ў Тураве ё яго гонар устаноўлены памятны знак (скульптар М. Інькоў). У Беластоку заснаваны фонд імя К. К. Астрожскага. За значны ўклад у справу нацыянальнага і духоўнага адраджэння медалём і ганаровай прэміяй імя Канстанціна (Васіля) Астрожскага ўзнагароджваюцца рупліўцы на ніве праваслаўнага асветніцтва. У 2008 г. у Беларусі, Польшчы, Расіі, Украіне, Літве ўрачыста адзначалася 400-годдзе памяці гэтага слаўтага дзеяча і асветніка. Такія постаці, як Канстанцін Астрожскі складаюць гонар кожнага народа і заўсёды павінны заставацца ў яго памяці.

Спіс рэкамендаванай літаратуры

1. *Астрожскі* Канстанцін Васіль // Беларус. энцыкл. : у 18 т. — Мінск, 1996. — Т. 2. — С. 56.
2. *Астрожскі* Канстанцін (Васіль) Канстанцінавіч // Вялікае княства Літоўскае : энцыклапедыя : у 2 т. — Мінск, 2005. — Т. 1. — С. 261—262. (На с. 260 гл. таксама «Астрожская друкарня» і «Астрожская школа».)
3. *Астрожскі* Канстанцін (Васіль) Канстанцінавіч // Асветнікі зямлі Беларускай, X — пачатак XX ст. : энцыкл. давед. — 2-е выд. — Мінск, 2006. — С. 28—30.
4. *Острожский* Константин Константинович // Христианство : энцикл. словарь : в 3 т. / редкол.: С. С. Аверинцев (гл. ред.) [и др.]. — М., 1995. — Т. 2. — С. 259.
5. *Костомаров, Н. М.* Князь Константин Константинович Острожский / Николай Иванович Костомаров // Русская история в жизнеописаниях её главнейших деятелей : в 4 т. / Николай Иванович Костомаров. — М., 2001. — Т. 2. — С. 39—66.
6. *Вестник* Белорусского Экзархата : альманах. Т. 1. Благоверный князь Острожский : сб. ст. участников Шестых Мин. епархиал. науч.-богослов. Чтений, посвящ. 390-летию памяти князя

К. К. Астрожскага / под ред. А. А. Петрашкевича. — Минск : Издательство Белорусского Экзархата, 1998. — 127 с. : ил.

7. *Князь Канстанцін (Васілій) Астрожскі — славуты асветнік і абаронца праваслаўя : да 390-годдзя намяці / аўт.-склад: Лідзія Кулажанка [і інш.]. — Менск (Мінск) : Беларускае Праваслаўнае Брацтва Трох Віленскіх Мучанікаў, 1998. — 27 с., уключ. вокл. — (Да 2000-годдзя Хрысціянства.)*

8. *Шалькевіч, В. Ф. Канстанцін Астрожскі / В. Ф. Шалькевіч, Дз. В. Мазарчук // Гісторыя палітычнай і прававой думкі Беларусі : вучэб. метаэд. комплекс / В. Ф. Шалькевіч, Дз. В. Мазарчук. — Мінск, 2005. — С. 54—56.*

9. *Шалькевіч, В. Ф. К. Астрожскі / В. Ф. Шалькевіч // Гісторыя палітычнай і прававой думкі Беларусі / В. Ф. Шалькевіч. — Мінск, 2002. — С. 115—119.*

10. *Данільчык, І. Верныя сыны Маці-Царквы / Ігар Данільчык // Гродзенскія епархіяльныя ведомасці. — 2002. — № 3. — С. 17.*

11. *За веру праваслаўную : князь Канстанцін Астрожскі (1527—1608) / матэрыялы падрыхт. лабараторыяй царкоўнай гісторыі Брацтва ў імя Трох Віленскіх Мучанікаў // Мінскія епархіяльныя ведомасці. — 1998. — № 1. — С. 40—41.*

12. *Яскевіч, А. духоўны адамант славянства / Алена Яскевіч // Крыніца. Славянскі свет. — 2003. — № 11/12. — С. 50—53. (Пра род князёў Астрожскіх. На с. 52—53 гл. пра К. К. Астрожскага.)*

13. *Яскевіч, А. Падзвіжнікі і іх святыні : духоўная культура Старажытнай Беларусі / Алена Яскевіч; навук. рэд. : У. П. Вялічка, М. П. Касцюк. — Мінск : Польша, 2001. — 367 с. : іл. (Пра К. К. Астрожскага гл. на с. 84—90.)*

14. *Яскевіч, А. Абранне вечнасці: універсализм традыцыі і гістарызм сучаснасці / Алена Яскевіч; навук. рэд. і аўт. паслясл. І. Я. Квін. — Мінск : Маст. літ., 1999. — 319 с. (Пра К. К. Астрожскага гл. на с. 57—62.)*

15. *Астрожская біблія Івана Фёдарова / ГУК г. Москвы «Библиотека украинской литературы»; изд. подгот. Ю. А. Лабынцев, Л. Л. Щавинская. — Москва : [б. и.], 2006. — 75 с. : ил. — Из содерж.: В ... граде моем Остроге [о К. К. Астрожском]. — С. 9—15; Стихи на герб князя Василия-Константина Астрожского. — С. 35—38; Предисловие к Астрожской библии от лица князя Василия-Константина Астрожского на греческом и церковнославянском языках. — С. 39—44.*

16. *Бутэвіч, А. І. Славутыя родам сваім : для мал. і сярэд. шк. узросту / Анатолий Бутэвіч; [іл. Паўла Татарнікава]. — Мінск : Мінская фабрыка каляровага друку, 2006. — 31 с. : каляр. іл.*

Атрымана 11.01.08.

Да ведама аўтараў і падпісчыкаў!

Рэдакцыя прымас да разгляду матэрыялы на беларускай ці рускай мове аб'ёмам да 20 машынапісных старонак у 2 экзэмплярах (пажадана з дыскетай, можна дасылаць электроннай поштай на адрас: aiv@aiv.by і supprunchuk@mail.ru).

Артыкулы павінны быць надрукаваны на белай паперы праз 2 літэрвалы на адным баку ліста. Фотаздымкі прымаюцца добрай якасці.

Неабходна ўказаць прозвішча, імя і імя па бацьку аўтара, месца яго працы, займаемую пасаду, вучоную ступень, вучонае званне, хатні адрас, тэлефоны, пашпартныя звесткі (серыя, нумар, калі і кім выдадзены, асабісты нумар, адрас прапінкі ці рэгістрацыі). Без гэтых звестак матэрыялы разглядацца не будуць.

Дасылаючы ў часопіс распрацоўкі ўрокаў, абавязкова пазначайце клас, калі тэма вывучаецца ў школе. Паколькі наш часопіс не паступае ў рознічны гандаль, набываць яго раім па падпісцы. Дасылаючы матэрыял у выдавецтва, Вы можаце зрабіць заяўку на патрэбную колькасць экзэмпляраў часопіса з Вашым артыкулам па тэлефоне 297-93-22 (аддзел маркетынгу).

Рэдакцыя не заўсёды падзяляе думкі аўтараў. Апошнія нясуць адказнасць за ўсю інфармацыю, якая ўтрымліваецца ў артыкуле.

Рукапісы аўтарам не вяртаюцца.